

9. 89

185571

217
PRACE
AKADEMJI GÓRNICZEJ W KRAKOWIE
TRAVAUX DE L'ACADEMIE DES MINES À CRACOVIE
ZESZYT 3 FASCICULE

A. HOBORSKI

**PRZYCZYNEK DO TEORJI
STYCZNOŚCI KRZYWYCH**

CONTRIBUTION À LA THÉORIE
DE CONTACT DES COURBES

KRAKÓW
NAKŁADEM AKADEMJI GÓRNICZEJ W KRAKOWIE
1925

PRACE
AKADEMJI GÓRNICZEJ W KRAKOWIE
TRAVAUX DE L'ACADEMIE DES MINES À CRACOVIE
ZESZYT 3 FASCICULE

A. HOBORSKI

PRZYCZYNEK DO TEORJI
STYCZNOŚCI KRZYWYCH

CONTRIBUTION À LA THÉORIE
DE CONTACT DES COURBES

KRAKÓW
NAKŁADEM AKADEMJI GÓRNICZEJ W KRAKOWIE
1925

BIBLIOTEKA GŁÓWNA AGH

1000187302

Wszelkie prawa zastrzeżone.

Redakcja otrzymała rękopis dnia 20. grudnia 1924. r.

Redakcja „Prac Akademii Górniczej w Krakowie“: Kraków, Loretańska 18.
Zakład Mineralogiczny Akademii Górniczej.

La rédaction des „Travaux de l'Académie des Mines à Cracovie“: Institut
Minéralogique de l'Académie des Mines à Cracovie, rue Loretańska 18.

II. 3064

NB 3034

~~917~~

~~4848~~

~~II 3490.~~

Czcionkami drukarni „Orbis“ w Krakowie.

Niech będzie dana krzywa C przez równania:

$$(1) \quad x = f(t), \quad y = g(t), \quad z = h(t),$$

przyczem funkcje

$$(2) \quad f(t), \quad g(t), \quad h(t)$$

mają spełniać następujące warunki:

I) mają być ciągle w przedziale (a, b) , przyczem jest $a < b$;

II) mają mieć ciągle pochodne aż do rzędu ν -go włącznie wewnątrz przedziału (a, b) , przyczem jest $\nu \geq 3$;

III) wewnątrz przedziału (a, b) mają pierwsze pochodne spełniać nierówność:

$$(3) \quad |f'(t)| + |g'(t)| + |h'(t)| \neq 0;$$

IV) wewnątrz przedziału (a, b) macierz pierwszych i drugich pochodnych

$$(4) \quad \begin{vmatrix} f'(t), & g'(t), & h'(t) \\ f''(t), & g''(t), & h''(t) \end{vmatrix}$$

ma być stale rzędu 2-go.

Przy tych założeniach krzywa (C), jak wiadomo, posiada w każdym wewnętrznym punkcie przedziału określoną styczną, normalną główną, binormalną, krzywiznę pierwszą $\frac{1}{R}$ i drugą $\frac{1}{T}$ jak i łuk:

$$(5) \quad s = \int_{t_0}^t \sqrt{f'^2(\tau) + g'^2(\tau) + h'^2(\tau)} \, d\tau;$$

($a < t_0 < b$, $a < t < b$), który można przyjąć za parametr; wtedy ważne są też wzory Serreta-Freneta.

Jeżeli przez

$$(6) \quad \alpha, \beta, \gamma; \quad \alpha', \beta', \gamma'; \quad \alpha'', \beta'', \gamma''$$

oznaczymy dostawy kierunkowe stycznej, normalnej głównej i binormalnej krzywej C, wtedy przy pomocy zasady indukcji zupeł-

nej dowodzi się, że istnieją określone funkcje P_n, Q_n, R_n łuku s takie, iż jest

$$(7) \begin{cases} \frac{d^n x}{ds^n} = P_n \alpha + Q_n \alpha' + S_n \alpha''; & \frac{d^n y}{ds^n} = P_n \beta + Q_n \beta' + S_n \beta''; \\ \frac{d^n z}{ds^n} = P_n \gamma + Q_n \gamma' + S_n \gamma''; & 1 \leq n \leq \nu. \end{cases}$$

Funkcje P_n, Q_n, S_n mają pochodne rzędu $(\nu - n)$ -go względem łuku s . Z łatwością otrzymujemy, że jest

$$(8) \begin{aligned} P_{i+1} &= \frac{dP_i}{ds} - \frac{Q_i}{R}; & Q_{i+1} &= \frac{dQ_i}{ds} + \frac{P_i}{R} + \frac{S_i}{T}; \\ S_{i+1} &= \frac{dS_i}{ds} - \frac{Q_i}{T}; & 1 \leq i \leq \nu - 1. \end{aligned}$$

Ponadto jest:

$$\begin{aligned} P_1 &= 1, & Q_1 &= 0, & S_1 &= 0; \\ P_2 &= 0, & Q_2 &= \frac{1}{R}, & S_2 &= 0; \\ P_3 &= -\frac{1}{R^2}, & Q_3 &= -\frac{1}{R^2} \frac{dR}{ds}, & S_3 &= -\frac{1}{RT}. \end{aligned}$$

Przy pomocy zasady indukcji zupełnej wykazuje się następujący szereg twierdzeń, w których dla prostoty kładziemy: $\frac{1}{R} = u, \frac{1}{T} = v$.

I) Jeżeli $m \geq 6$, to jest

$$P_m = -(m-1)u \frac{d^{m-3}u}{ds^{m-3}} + \left[\frac{m(m-5)}{2} + 2 \right] u^2 v \frac{d^{m-5}v}{ds^{m-5}} + \bar{P}_m,$$

przyczem $\bar{P}_m$ zawiera pochodne funkcji u, v niższego rzędu, niż $(m-3)$, wzgl. $(m-5)$.

II) Jeżeli $m \geq 5$, to jest:

$$Q_m = \frac{d^{m-2}u}{ds^{m-2}} - (m-2)uv \frac{d^{m-4}v}{ds^{m-4}} + \bar{Q}_m,$$

przyczem $\bar{Q}_m$ zawiera pochodne funkcji u, v niższego rzędu, niż $(m-2)$, wzgl. $(m-4)$.

III) Jeżeli $m \geq 4$, to jest

$$S_m = -(m-2)v \frac{d^{m-3}u}{ds^{m-3}} - u \frac{d^{m-3}v}{ds^{m-3}} + \bar{S}_m$$

przyczem $\bar{S}_m$ zawiera pochodne funkcji u, v rzędu niższego, niż $(m-3)$.

IV) Funkcje $\bar{P}_m, \bar{Q}_m, \bar{S}_m$ są sumami o składnikach postaci

$$(9) \quad a(u, v) \cdot \prod_{i=1}^{\lambda_m} \left(\frac{d^i u}{ds^i} \right)^{l_i} \prod_{k=1}^{\nu_m} \left(\frac{d^k v}{ds^k} \right)^{n_k} \quad (l_i \geq 0, n_k \geq 0)$$

i ewentualnie składnika:

$$(10) \quad w(u, v)$$

nie zawierającego pochodnych funkcji (u, v) ; składnik ten nazywać będziemy wyrazem wolnym.

Funkcje $a(u, v)$ są wielomianami całkowitymi względem (u, v) , a więc są sumami o składnikach

$$(11) \quad b \cdot u^{\alpha_0} v^{\beta_0}$$

gdzie b oznacza współczynnik liczebny, α_0, β_0 liczby całe bezwzględne. W dalszych twierdzeniach odgrywa rolę rząd wyrazu (9), który określimy, jako liczbę

$$(12) \quad r = \sum_{i=1}^{\lambda_m} i l_i + \sum_{k=1}^{\nu_m} k n_k;$$

jest to liczba naturalna.

V) Dla funkcji $\bar{P}_m$ jest

$$(13) \quad \lambda_m = m - 4, \nu_m = m - 6;$$

dla funkcji $\bar{Q}_m$ jest

$$(14) \quad \lambda_m = m - 3, \nu_m = m - 5;$$

dla funkcji $\bar{S}_m$ jest

$$(15) \quad \lambda_m = m - 4, \nu_m = m - 4.$$

Zauważyć należy, że wartość zero dla liczby λ_m lub ν_m oznacza brak odnośnej pochodnej.

VI) Dla funkcji $\bar{P}_{2n}$ o wskaźniku parzystym, o ile $n \geq 3$, jest rząd r wyrazów kształtu (9) każdą z liczb nieparzystych 1, 3, ... $2n-3$ [ale nie koniecznie każdy rozkład tych liczb na sumę kształtu (12)]; nadto $\alpha_0 \leq 2n-3, \beta_0 \leq 2n-4$; funkcja $\bar{P}_{2n}$ wyrazu wolnego nie posiada.

VII) Dla funkcji $\bar{Q}_{2n}$, gdy $n \geq 3$, jest r każdą z liczb parzystych: 2, 4, ... $2n - 4$; nadto jest $\alpha_0 \leq 2n - 4$, $\beta_0 \leq 2n - 4$; wyraz wolny jest równy:

$$(16) \quad (-1)^{n-1} u(u^2 + v^2)^{n-1}.$$

VIII) Dla funkcji $\bar{S}_{2n}$, gdy $n \geq 3$, jest r każdą z liczb 1, 3, ... $2n - 3$; nadto jest $\alpha_0 \leq 2n - 3$, $\beta_0 \leq 2n - 3$; wyrazu wolnego nie ma.

IX) Dla funkcji $\bar{P}_{2n+1}$ o wskaźniku nieparzystym, gdy jest $n \geq 3$, jest r każdą z liczb 2, 4, ... $2n - 2$; nadto jest $\alpha_0 \leq 2n - 3$, $\beta_0 \leq 2n - 4$, a wyraz wolny równa się:

$$(17) \quad (-1)^n u^2 (u^2 + v^2)^{n-1}.$$

X) Dla funkcji $\bar{Q}_{2n+1}$, gdy $n \geq 3$, jest r każdą z liczb 1, 3, ..., $2n - 3$; nadto jest $\alpha_0 \leq 2n - 2$, $\beta_0 \leq 2n - 2$; wyrazu wolnego nie ma wcale.

XI) Dla funkcji $\bar{S}_{2n+1}$, gdy $n \geq 3$, jest r każdą z liczb 2, 4, ..., $2n - 2$; nadto jest $\alpha_0 \leq 2n - 3$, $\beta_0 \leq 2n - 3$, a wyraz wolny równa się:

$$(18) \quad (-1)^n uv (u^2 + v^2)^{n-1}.$$

U w a g a. Powyższe twierdzenia mają zastosowanie w teorii styczności dwóch krzywych przestrzennych, gdy się pragnie jej nadać postać dedukcji¹⁾.

¹⁾ Zob. A. Hoborski: Geometria różniczkowa Cz. I. Teoria krzywych, str. 351 i nast. Litografowany kurs uniwersytecki. 1924.

RÉSUMÉ.

Soit C une courbe donnée par les équations (1), où les fonctions (2) sont continues dans l'intervalle (a, b) et ayant des dérivées jusqu' à l'ordre $\nu \geq 3$.

Dans l'intérieur de l'intervalle (a, b) les dérivées premières satisfont à l'inégalité (3) et la matrice (4) des dérivées premières et secondes est d'ordre 2.

Dans ces conditions la courbe C possède dans l'intérieur de l'intervalle (a, b) une tangente, une normale principale et une binormale. Soient (6) les cosinus directeurs de ces axes et s soit l'arc de la courbe défini par (5).

On démontre par l'induction mathématique les formules (7).

Les coefficients P_n, Q_n, S_n ont des propriétés, qui font l'objet des théorèmes I—XI.

Dans les théorèmes I—III je donne la forme des fonctions P_m, Q_m, S_m , où je pose:

$$\frac{1}{R} = u, \quad \frac{1}{T} = v$$

$\frac{1}{R}, \frac{1}{T}$ étant la courbure et la torsion de la courbe C .

Les fonctions $\bar{P}_m, \bar{Q}_m, \bar{S}_m$ sont des sommes des termes de la forme (9) et d'un terme (10) qui ne contient aucune dérivée.

Le coefficient $a(u, v)$ est une somme des termes de la forme (11), où b est un coefficient numérique et α_0, β_0 désignent des nombres entiers non négatifs. Nous appelons le rang d'un terme (9) le nombre (12).

Pour les fonctions $\bar{P}_m, \bar{Q}_m, \bar{S}_m$ on obtient les formules (13), (14) et (15).

Pour la fonction $\bar{P}_{2n}$ d'un indice pair on démontre que le rang de leurs termes (9) est chaque nombre impair 1, 3, ...

$2n-3$; on a aussi $\alpha_0 \leq 2n-3$, $\beta_0 \leq 2n-4$; le terme (10) est égal à zéro.

Pour la fonction $\overline{Q}_{2n}$ le rang r est chaque nombre pair $2, 4, \dots, 2n-4$; on a $\alpha_0 \leq 2n-4$, $\beta_0 \leq 2n-4$ et le terme (10) est égal à la fonction (16).

On démontre des pareilles théorèmes pour les fonctions $\overline{S}_{2n}$, $\overline{P}_{2n+1}$, $\overline{Q}_{2n+1}$, $\overline{S}_{2n+1}$.

Ces théorèmes sur les fonctions P_m , Q_m , S_m sont applicables dans la théorie de contact des courbes en espace.

BIBLIOTEKA
GŁÓWNA

AKADEMII
GÓRNICZO
HUTNICZEJ

3064

AC

*Nie
wypożycza się*

NZB 3034